

IKAT TO`QIMACHILIGI

*Xoliqova Mahliyo Alisher qizi,
Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy
rassomlik va dizayn instituti, tayanch doktorant,
xmahliyoa@gmail.com*

Annotatsiya: Bugungi rivojlanib borayotgan davrda an`anaviy abrband ikat matosini hunarmandchilikdagi o`rni tiklash va xalq milliy, an`anaviy qadriyatlarini ommaga namoyish etish, shu bilan zamonaviy dunyo, moda tendentiyasiga to`qimachilikdagi an`anaviy matolarni olib chiqish. Qo`l mehnati natijasida tayyorlanadigan mahsulotning nechog`lik qadrli va mashaqqatli ish ekani bildirish. Ikat to`qimachiligi mahsulotining turlari va ularga berilgan tariflar jamlanmasi.

**Kalit so`zlar:** ikki tomonlama ikat, bir tarafli ikat, patola ikat, bo`yash texnikasi, to`quv dizayni, ipak mato, to`qimachilik.

IKAT TEXTILES

Annatation: In today's developing era, the restoration of the traditional abrband ikat fabric in craftsmanship and the demonstration of the national, traditional values of the people to the public, thereby bringing traditional fabrics in textiles to the modern world, fashion trends. To show how valuable and laborious the product made as a result of manual labor is. A collection of types of ikat weaving products and their definition.

Keywords: double ikat, single ikat, patola ikat, dyeing technique, weaving design, silk fabric, textiles.

ИКАТ ТЕКСТИЛЬ

Аннотация: В сегодняшний период развития восстанавливается место традиционной вышитой ткани икат в ремеслах и демонстрируется публике национальные, традиционные ценности народа, тем самым привносятся традиционные текстильные ткани в современный мир и модные тенденции. Чтобы выразить, насколько ценен и трудолюбив продукт, изготовленный ручным трудом. Краткое изложение видов текстильных изделий икат и их тарифов.

Ключевые слова: двухсторонний икат, односторонний икат, патола икат, техника крашения, рисунок плетения, шелковая ткань, текстиль.

Hech bir joyda yozma tarix mavjud emasligi sababli, tarixiy xulosaga kelish juda qiyin. Har xil tahlillar asosida eng to`g`ri xulosaga kelish mumkin. Hindistonda "Ikat" Orissadagi Bandha, Rajasthandagi Bandhani, Andhra-Pradeshdagi Pochumpalli va boshqalar kabi ko`plab tushunchalardan kelib chiqqan bo`lib, ba`zilari bog`lash

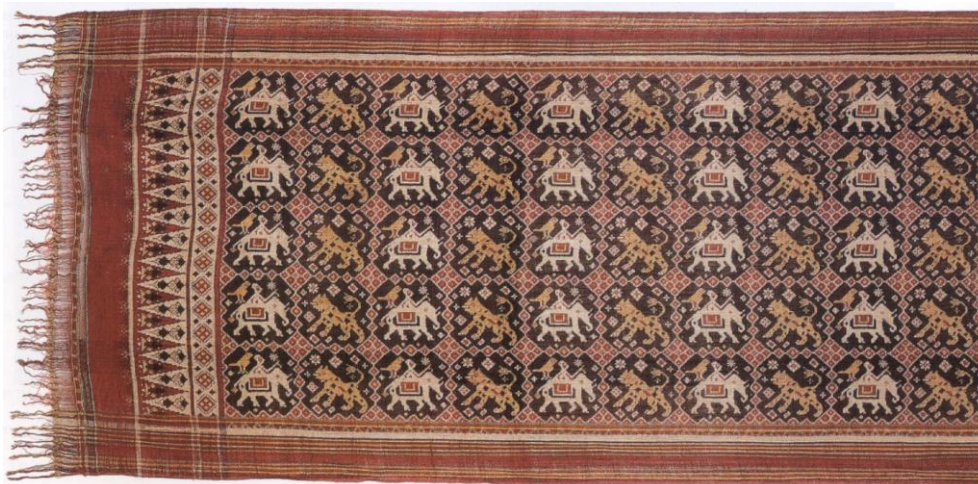
atamasidan, boshqalari esa ishlab chiqarish joyidan olingan. Biroq, to'qimachilik atamasi odatda "Ikat" deb nomlanadi.

Ruffer tomonidan Yevropa tiliga kiritilgan malaycha so'z bo'lgan Ikat atamasi bog'lash, tugunlash yoki aylana olmoq degan ma'noni anglatuvchi Mangikat so'zidan kelib chiqqan. U ipni bog'lash va bo'yash uchun faqat Hindistonda "Bandhani" nomi bilan mashhur bo'lgan matolarni bo'yash uchun ishlatiladi, ammo bu atama kengroq ma'noda qo'llaniladi. Malayya yarim orolida ikat texnikasidagi mahalliy ipak matolar "Tjinday", "Tjinde" yoki "Chindi" deb nomlanadi. Vetnamda bu texnika "Hol" deb nomlanadi.

Alfred Bax ushbu san'at bo'yicha ilmiy tadqiqot o'tkazib, uning so'zlariga ko'ra, faqat qo'lda qilingan qarshilik jarayoni Ikat deb ataladi. U ushbu turdagi to'qimachilikni butun dunyo bo'ylab, xususan, Janubi-Sharqiy Osiyo, Yaponiya, Fors, Yaqin Sharq, Afrikaning bir qismi, Meksika va Lotin Amerikasi va Amerika Qo'shma Shtatlarining G'arbiy qirg'oqlarida tadqiqot qildi. U hindlarning "Ikat" tilini, xususan Gujarat tilini ham o'rgangan.

Ikat jamoalari muhokama qilinayotganda, bu, albatta, iste'molchilar yoki foydalanuvchilarga emas, balki ishlab chiqaruvchilarga tegishli, chunki foydalanuvchilar universaldir. Bu yerda mashhur Ikat tekstilini ishlab chiqaruvchi turli jamoalar, ularning afsonalari va migratsiya hikoyalari haqida suhbatlar olib boriladi.

Patola - Gujaratning mashhur Ikat matosi. Dizaynning o'ziga xosligi shundaki, u dubl Ikat (ikki tomonlama ikat) to'quv dastgohida ham halqa, ham to'qima bo'yalgan va sozlangan, shuning uchun dizayn juda keskin va ko'zga tashlanadi. Ushbu mato Gujaratning Surendranagar tumanidagi Siddhanath Paton nomli joy atrofida joylashgan Salbhiya ismli jamoa tomonidan ishlab chiqariladi. Ba'zi afsonalarga ko'ra, Siddhanath Paton bir vaqtlar Gujarat poytaxti bo'lgan. Biroq eramizdan avvalgi XII-asrgacha Patola ishlab chiqarilishi haqida hech qanday ma'lumot topilmagan. (1-rasm). Patola ko'plik ma'nosini anglatib, patolu birlik ma'nosida keladi.

1-rasm. Patola. Gujarat, Hindiston. XVIII asr oxiri XIX asr boshi. Ikki tomonli ikat.

'To'qimachilik' atamasi lotin so'zidan kelib chiqqan, 'texere' so'zi 'to'qish' degan ma'noni anglatadi. To'qimachilik, ip sifatida ma'lum bo'lgan tabiiy yoki sun'iy tolalar tarmog'idan tashkil topgan moslashuvchan materialni anglatadi. To'qimachilik tolalarni to'qish, tugunlash va presslash orqali hosil bo'ladi. Taniqli Hind dostonlari Ramayana va Mahabxarat, Hindiston matolarning xilma-xilligi mavjud ekani tasvirlaydi. Ushbu dostonlar aristokratlar kiyadigan boy va stilizatsiya qilingan kiyim hamda oddiy odamlar kiyadigan kiyimlarni uchratishimiz mumkin. Hindistonda to'qimachilik an'analarining keng o'sishiga olib keladigan omillar quyidagicha, paxta, jun, ipak, zig'ir va boshqa ko'plab xom ashyolarning mavjudligi, keng tarqalgan ijtimoiy urf-odatlar, mahalliy madaniyatning xilma-xilligi, O'zbekiston Respublikasi moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari, pensiya jamg'armasi Hindistonning har bir mintaqasi ko'plab to'qimachilik an'analarini yaratishda o'z hissasini qo'shmoqda. Pashmina va shahtoosh Kashmir sharflari, Himachal Pradesh va boshqa Shimoliy Sharqning ro'mollari va jun kiyimlari Shtatlar dunyoga mashhur jun, Hind to'qimachiligining ajoyib namunalarini taqdim etadi.

Rajastan va Gujarat kabi mintaqalar odatda yorqin rangli to'qimachilik kashta tikishni afzal ko'rishadi. Janubi-Sharqiy mintaqalarning qirg'oq hududlari ochiq rangli matolarni afzal ko'radi, ayniqsa, paxta va ipak to'qimachilik bu yerda juda mashhur. Uyda choyshab, yostiq kabi utilitar to'qimachilik mahsulotlari pardalar, salfetkalar, gilamlar va boshqa ko'plab narsalar mamlakatning barcha hududlari tomonidan ishlab chiqarilgan.

Hindistonda to'qishning boy an'analari ipak va paxta to'qish ustunlik qiladi. Ipak to'qish mamlakatning turli burchaklarida mashhur. Asosan, Banaras, Mysore, Surat, Kanchipuram va Surat ipak to'qishning barcha muhim markazlari hisoblanadi. Ushbu markazlarning barchasi asosan paxta va ixtisoslashgan ipak sari to'qiydi. Mashhur an'anaviy Hind sarilari Banarasi, Patola, Baluchari, Pochampalli, Paithani va boshqalar.

"Ikat" so'zi malay-indonez tilidan kelib chiqqan bo'lsa-da, ingliz tilida bu keng ma'noda qarshilikka bo'yalgan iplardan tayyorlangan matolarni anglatadi. Ikat bilan galstuk, shibori va batik kabi bo'yash usullaridan farqli o'laroq, to'qilgan mato emas, balki ipning o'zi bo'yalgan. Ular xarakter va o'lchov bilan to'ldirilgan chiroyli, ko'zni qamashtiruvchi to'qimachilikdir. Ikat yaratish uchun o'rim yoki to'quv iplari to'qishdan oldin ma'lum bir ketma-ketlikda bog'lanadi va bo'yaladi (bo'g'im uzunasiga bo'lgan ip yoki an'anaviy ravishda don chizig'ini topish uchun foydalanadigan ip, to'quv esa ko'ndalang yoki to'qilgan ipdir. Bu mashaqqatli, sinchkovlik bilan talab qilinadigan jarayon. Ikat bo'yash uchun ipni tayyorlash ipni ehtiyotkorlik bilan bog'lash va uni ramkalarga cho'zish, ipga naqshni belgilash, bo'yoqqa qarshilik ko'rsatish uchun joylarni mahkam o'rash, so'ngra to'qishdan oldin barcha iplarni to'quv dastgohiga yopishtirishdan iborat.

Bog'langandan so'ng, ochiq bo'laklar bo'yaladi, yopiq bo'laklar esa rang olmay qoladi. Bu jarayon, oddiy bitta rangli naqshlardan tortib, ko'p rangli naqshlargacha, istalgan effekt va ranglar palitrasini yaratish uchun bir necha marta bo'yash va qayta bog'lashni o'z ichiga olishi mumkin, Qo'lda tikilgan ikatlar an'anaviy dastgohlarda elektr energiyasidan foydalanmasdan to'qiladi. Ip bo'yalgandan so'ng, u to'quvchi tomonidan mohirlik bilan to'qilgan dastgohga tiziladi. Geometrik shakllar, kvadratlar, yulduzlar va xochlarni o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan naqshning muvozanatini saqlash uchun har bir ipni ehtiyotkorlik bilan sozlash kerak.(2-rasm).

2-rasm. Ipak tolalarni rang berish uchun tayyorlov jarayoni, naqsh asosida kerakli joylarni mahkamlab bog'lash.

Bir tomonli ikatlar bilan faqat halqa yoki to'quv iplari bo'yaladi. Agar u "bo'yoq bilan bo'yalgan" bo'lsa, o'rash bo'yalgan va to'quv bir xil rangga ega. To'quv ipi o'ralgan ipga allaqachon qo'llaniladigan naqshni to'ldirishga yordam beradi. Agar u "to'qilgan" bo'lsa, to'quv ipiga bo'yoq qo'llaniladi; egri ip mustahkam va naqsh faqat to'qilayotganda paydo bo'ladi.

Ikki tomonlama Ikat, bundan ham murakkabroq, qo'shaloq ikat, ham halqa, ham to'quv bo'yalgan degan ma'noni anglatadi. Keyin ular to'qiladi, shunda bo'yalgan qismlar kesishadi va ajoyib naqshlar yaratadi. Ikki ikatlar ishlab chiqarish juda qiyin va ko'p vaqt talab qiladi va odatda oddiy to'quv dastgohlarida oddiy 1×1 to'quvda to'qiladi. Naqshning buzilmasligi uchun iplar doimiy ravishda sozlanishi kerak.

Ikatning mahorati va murakkabligiga qarab, naqshning konturlari biroz xiralashgan ko'rinishi mumkin. (3-rasm).

3-rasm. Double ikat. (Ikki tomonlama ikat) Bali qishlog'i, Tenganan. Indonesiya. Tasmaniya galereyasi.

Xulosa qilib aytadigan bo`lsak, ikatning ikki xil turi mavjud bo`lib, ularning bir-biridan o`zaro farqini bilish qiyin emas. To`rt asosiy omil ularni ajratib beradi. Birinchisi naqsh; yagona ikat asosan geometrik naqshlar bo`lsa, ikki tomonlama ikat, to'quvning har ikki yo'nalishida ikat bo'yalgan iplarni ikki tomonlama ishlatish tufayli yanada murakkab va keskin aniqlangan naqshlarni yaratishga imkon beradi. Ikkinchidan vizual ko`rinishi; ikki ikat dizaynlari odatda yagona ikat bilan solishtirganda yanada jonli ko'rinadi va qirralari aniqroq. Uchinchidan hunarmand ustalar vazifasi bo`yicha; qo'sh ikat ham halqa, ham to'quv iplaridan naqshlarni tekislashning murakkabligi tufayli yuqori malakali to'quvchilarni talab qiladi. To`rtinchidan ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulotning tannarxi; ikki ikat ishlab chiqarish uchun yuqori malakali ishchi kuchi talab qilinadi. Bu yagona ikatga nisbatan qo'sh ikat matolarini ishlab chiqarishni qimmatroq qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ikat textiles of India. G.K.Ghosh, Shukla Ghosh. New Delhi, 2000.
2. Corefabricstore.com
3. https://ikat.us/ikat_061.php
4. Online museum of Indonesian ikat textiles
5. <https://www.onlineclothingstudy.com>